

מאלפי זהב

אוצר הערות וחידושים קושיות וביאורים

לקט ענינים בפשט בהלכה ובאגדה על סדר הפרשה

פרשת בראשית

בדין מי שמתו בניו בלא בנים לאחר מיתתו

(פ"א פס"ח כח) פרו ורבו.

השו"ע פוסק (אה"ע סי' א סעי' ו) כהמ"ד (ביבמות סב ע"א) דאם מתו הבנים לא יצא יד"ח, אלא"כ השאירו בנים. שענין המצוה הוא להשאיר המשך. ויל"ע מה הדין במתו בניו לאחר מיתתו ולא הולידו בנים.

ומסברא היה נראה דלא קיים, כיון שלמעשה לא נשאר לו המשך. ולכאוי לפי"ז ה"ה אפי' במתו נכדיהם בלא בנים, דכל שלא נשאר זרע אחריהם, לא קיים.

והוא דבר תימה לומר כן. דהא בסוף כל הדורות אחרי ככלות הכל בודאי יפסק ההולדת, ולבדו ימלוך נורא והוא יהיה בתפארה. ואטו יתברר למפרע דמעולם לא קיים איש מצות פו"ר. וואולי בעינן להמשך רק בכל ימי קיום האדם על הארץ, ותו לא].

והעלתי הערה זו קמיה מו"ר הגאון רבי חיים ברמן שליט"א, וקאמר דכל הדין שבמתו בניו לא קיים פו"ר, היינו היכא היכא דמתו בחייו. אבל במתו לאחר מיתתו שפיר קיים. דגדר המצוה לדאוג כל ימי חייו שיהא לו בנים והמשך, וכיון שבחייו היו לו בנים הראויים להמשך, שפיר קיים. ולאכפ"ל מה שבמציאות אחר שמת נפסק לו ההמשך.

ובעי"ז א"ל מו"ר הגאון רבי צבי יהודה אידלשטיין שליט"א, והוסיף דנפק"מ בזה שאפי' באופן שיודע שבניו ימותו לאחר מיתתו בלא בנים, [וכגון שהם טריפה], יפטר מלעסוק בפו"ר, כיון שבמותו מניח בנים. [רק יל"ד שמה הוי כהניח בנים שאין ראויין להוליד, אע"פ שכאן זה רק חסרון צדדי מצד שאינם יכולים לחיות. וצ"ת].

אמנם יל"ד דלפי"ז נפקא ג"כ חומרא. דהנה מבואר במנ"ח (מצוה א או יא) דבהוליד חציה שפחה חציה ב"ח, אינו מקיים בזה פו"ר, כיון שאינה ראויה לילד בדרך היתר. ומ"מ אם אח"כ נשתחררה ונשאת, ה"ה מקיים פו"ר. ואע"פ שבשעת הלידה לא היתה ראויה. כשם שפשוט דבטומטום ונתקרקע באופן שראוי להוליד, בודאי יצא, עי"ש.

ולפמשנ"ת דהמצוה היא לדאוג כל ימי חייו שיהא לו המשך, א"כ כל מה דמהני שנשתחררה בתו או נתקרקע בנו הטומטום, הוא דוקא כשזה היה בחייו, אבל אם היה לאחר מותו, לכאוי לא נימא דקיים המצוה למפרע. דסו"ס בחייו לא השאיר אחריו המשך. ולדברי מו"ר הגרצ"י שליט"א, אפי' יודע שיתכשרו לאחר מותו, מ"מ יתחייב לקיים פו"ר ולהוליד ראויים עוד בחייו. והוא דבר חידוש.

אמנם באופן שהשאיר את אשתו מעוברת, וילדה לאחר מיתתו, נראה דבודאי יחייב. דהא במותו השאיר וילד הראוי לצאת בו יד"ח המצוה. ומה שחסר את הלידה, אינו סיבה לומר דכאילו לא עשה כלום. אלא לכשיוולד הוי קיום. ולא דמי להנידון הנ"ל, דהתם אין כאן כלל בן המיועד לצאת בו, ורק במקרה נהפך לראוי. ודו"ק. ועדיין יש להתישב בזה.

[יש להבהיר, דהנה המנ"ח במצוה א' האריך באופנים שאין מקיים המצוה, כגון בהוליד בן טומטום ושאינו ראוי להוליד. וכמובן כ"ז רק להמ"ד דס"ל דטעמא משום דלשבת יצרה בעינן. אבל למ"ד דפליג, וס"ל דאפי' במתו, קיים, וטעמו משום דא"ר אסי אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. יהא ה"ה בכל הני, דהא סו"ס סייע ככילוי הנשמות שבגוף].

(פ"ב פ"ט ה) כי לא המטיר - ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של נשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והרשאים. ומבואר שלפעמים מגיע לאדם איזה טובה, אך כל זמן שאינה מתפלל, לא יקבל את אותה הטובה. ויתכן שבאותו הזמן הוא יושב ומתאנח, 'מה זאת עשה אלקים לי'. בעוד שהכל תלוי בכח פיו.

(י' פ"ט) עפר מן האדמה - צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שכל מקום שימות שם תהא קולפתו לקבורה. צ"ב אטו שאר דברים אינם נקלטים בקרקע משום שלא נבראו ממנה. ועי' כתובות (ק"א ע"א) כי ישנם שאין א"י קולטתן לקבורה. ויל"ע בכ"ז.

בביאור הטעם שהפצה שלא תמות היא ויחיה הוא

(ג' פ"ט ה) ותתן גם לאישה עמה - שלא תמות היא ויחיה הוא, וישא אשה אחרת.

צ"ב מה סברה להרויח בזה ששניהם ימותו, הרי אדרבה, עתה יבא הקב"ה אדם אחר והוא יקבל את כל העולם.

ויתכן לבאר ע"פ מש"כ בפ' כי תשא (לז. כ) לגבי עריפת פטר חמור כשאינו רוצה לתיתו לכהן. שיותר אכפת לאדם שמישהו אחר ירויח, מאשר עצם ההפסד. וממילא היה אכפ"ל טפי שאשה אחרת תקחנו. [וכע"ז אשכחן בחזורים מעורכי המלחמה, שעיקר החשש הוא פן ימות ואיש אחר יקחנה. וכן לגבי בית וכרם].

שו"ג דהרי כתב רש"י לקמן (ד, א) דילדה את קין והבל קודם החטא, ולפי"ז יתכן דסמכה עליהם שהם יהיו ההמשך של העולם, אם נימא דלא אכלו מעץ הדעת. (עי' מש"כ להלן שם).

(פ"ד פ"ט א) את קין, את אחיו את הבל - שלש אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שתים, לכך נאמר ותוסף. בתוס' בסנהדרין (לח ע"ב ד"ה וירדו) מבואר דרק לאחר לידת קין נתעברה בהבל. ויש להוסיף סברא בזה, דאל"כ במה מתיחסת תאומת קין לקין יותר מאשר להבל, הא ע"כ אף התאומים אינם נולדים בב"א, אלא בזאח"ז.

דמו ודם זרעיותיו

(י' פ"ט) דמי אחיך - דמו ודם זרעיותיו.

דם זרעיותיו שצועקים מן האדמה, לכאוי הכונה להמבואר בתנחומא, ארבע משפחות היו עתידות לצאת מהבל. [וכנגד זה פתחה הארץ את פיה, ובלעה לקין ד' משפחות, חנוך עירד מחויאל ומתושאל].

ונשאלתי מה הביאור בזה שהיו עתידים לצאת, הא כיון שבסוף לא יצאו, אם כן מי הם המשפחות הללו, ואיך הם צועקים.

ויש להוסיף להקשות, דבסנהדרין (לז ע"ב) מבואר, דהוא הדין בכל רציחה, [ואע"פ שלא ידוע לנו שהיה עתיד לצאת מהנהרג כמה משפחות].

דאיתא שם שמאיימין על עידי נפשות, הווי יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות. דיני ממונות, אדם נותן ממון ומתכפר לו, דיני נפשות, דמו ודם זרעותיו תלוין בו עד סוף העולם, שכן מצינו בקין שהרג את אחיו, שנאמר דמי אחיך צעקים, אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך, דמו ודם זרעותיו.

ונראה דהכונה בזה לנשמות שלא נולדו, ואינם מוצאות מנוחה. וכבר מצינו ענין זה, שמטיפות הקרי נולדים כל מיני מזיקים, במקום הנשמות שהיו עתידים להולד מכך. [ועי' עירובין (י"ח ע"ב) כל ק"ל שנה שפירש האדם מאשתו, הוליד רוחין ושדין ולילין מש"ז דחזא לאונסיה, כדילפינן מדכתיב לקמן (א, ה) ויולד בדמותו כצלמו, ומשמע דעד עתה לאו כדמותו הוליד].

וכידוע שמטעם זה נהגו רבים [וכך מנהג ירושלים], להכריז שבני הנפטר אינם מלווין את המיטה. שע"ז לא יבואו להזיקו שאר זרעו, היינו המזיקים שנולדו מן הקרי. [ועי' מש"כ בס"ד בפ' ויחי לבאר עפ"ז בטעם הדבר שיעקב אבינו ציוה את בניו שכן ישאו את מיטתו].

ועכ"פ לפכ"ז מבואר דיש מציאות של נשמות שהיו עתידות להולד, ולא נולדו. ובזה מבואר ג"כ הא דיש נשמות רבות שהיו עתידין להולד מהבל, ועתה אין להם מנוחה, לפי שעדיין לא נולדו. והם אלה אשר צועקים מן האדמה. [ויש להוסיף עוד, דהנה כידוע שהזרע מגיע מן המוח. ונמצא שבעצם במוח האדם נמצאים כל צאצאיו אחריו. וא"כ כאשר קין הרג את הבל, בכלל זה הרג וביטל את כל זרעו וההמשך שלו, שכבר היה מונח בראשו. וכ"ה ברוצח כל אדם].

כי תעבד את האדמה לא תספ תת כחה לך נע ונר תהיה בארץ. [ועי' עפ"י מה שאמר אדה"ר נתקלל, בכלל זה נתקללו כל באי עולם, משום שהם צאצאיו אחריו. ואילו כאשר קין נתקלל, לא נתקלל אלא הוא, ולא צאצאיו אחריו. ועכ"פ לא מצאנו כן. ובפרט למש"כ רש"י להלן (פס"ב) שנעמה אשת נח, היתה נכדת קין. א"כ כל הנשאים אחרי המבול, הם צאצאי קין. ועי"ש].

נעמה – היא אשתו של נח. ועי' ברמב"ן שכתב וז"ל, ובבראשית רבה (ג' א) יש אומרים אשתו של נח היתה, ולמה היו קורין אותה נעמה, שהיו מעשיה נאים ונעימים. נתכוונו לומר, שהיה לה שם בדורות ההם כי היתה צדקת והולידה צדיקים, ולכן יזכרנה הכתוב. ואם כן נשאר לקין זכר מעט בעולם. ואם נאמר שאינה האשה שהוליד נח ממנה שלשת בניו, אם כן אין בזה טעם להזכירה. ע"כ. ולדעה זו נמצא שכולנו מצאצאי קין. [ועי' מש"כ לעיל פס"י].

ויהיו ימי אדם אחרי הולידו את שת וגו'. וכן בכל הפרשה, מלבד מה שכתוב באיזה שנה הוליד, כותב כמה חי אח"כ. ויל"ע מה זה בא ללמדנו. הא מאחר שכתב ג"כ שנת מות כל אחד, ממילא ידעין כמה חי אחרי הולידו את בנו. [ואו להיפך, אחר שכתב כמה חי אחרי הולידו, ידעין כמה חי בסה"כ. ואולי בזה איכא נפק"מ לשנים מקוטעות כו]. ובאמת בפרשת נח, ב"י דורות שמנח ועד אברהם, לא כתב אלא באיזה גיל הוליד כל אחד, וכמה שנים חי אח"כ, ומזה ידעין כמה חי בסה"כ. וצ"ע.

אופן הסתלקות חנוך

ויתהלך חנוך – צדיק היה וקל ברעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו [וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו: כי לקח אותו – לפני זמנו] כמו (יחזקאל כד טז) הנני לוקח ממך את מחמד עיניך.

אין הכונה דמוכח מהתם דהיה זה קודם זמנו, אלא מוכח שלקחה היינו מיתה. והוא מבואר במדרש (כה, א), אפיקורסים שאלו לרבי אבהו אמרו לו אין אנו מוצאין מיתה לחנוך, אמר להם למה, אמרו לו נאמרה כאן לקיחה ונאמרה להלן (מלכים ב ב) כי היום ה' לוקח את

אדונך מעל ראשך, אמר להם אם ללקיחה אתם דורשים נאמר כאן לקיחה ונאמר להלן (יחזקאל כד) הנני לוקח ממך את מחמד עיניך. א"ר תנחומא יפה השיבן רבי אבהו. מטרונה שאלה את ר' יוסי אמרה לו אין אנו מוצאין מיתה בחנוך, א"ל אלו נאמר ויתהלך חנוך את האלקים ושתק, הייתי אומר כדברך, כשהוא אומר ואיננו כי לקח אותו אלקים, ואיננו בעולם הזה כי לקח אותו אלקים. ע"כ.

אך יש לציין שבספר הישר נראה דוקא שהיתה הסתלקות חנוך ממש כהסתלקות אליהו הנביא, כמו שמתואר שם באורך, שבתחילה קרא אליו מלאך ד' מן השמים, ויאמר להעלותו השמימה להמליכו על בני אלוקים כאשר מלך על בני אדם כו' כו'. עד שלבסוף נתעלה בסוסי אש, ונעשה שם אבני שלג וכו'. ובמסכת ד"א (ו"טא פ"א) איתא להדיא שהוא מתשעה שנכנסו בחייהם לגן עדן. [ושו"ר כי הובא כ"ז בתוס' יבמות (טו ע"ב ד"ה פסוק). ועי"ש שדנו האם שר העולם מטרו"ן הוא חנוך].

ובספר היכלות איתא ג"כ מעין זה, אמר ר' ישמעאל כה"ג, סיפר לי מטרו"ן שר הפנים, כשבקש הקב"ה להעלות אותי למרום, בתחלה שגר לי ענפיא"ל השר, ונטלני מביניהם לעיניהם, והרכיבני בכבוד גדול על רכב אש וסוסי אש ומשרתי כבוד, והעלני עם השכינה לשמי מרום, וכיון שהגעתי לשמי מרום והיו חיות הקודש ואופנים ושרפים וכרובים וגלגלי המרכבה ומשרתי אש אכלה מריחין את ריחי, ברחוק ס"ה אלפים רבבות וג' מאות פרסאות. ואומרים מה ריח ילוד אשה, ומה טעם טפת לבן שהוא עולה לשמי מרום וישמש בין חוצבי שלהבות'.

משיב להם הקב"ה ואמר להם, משרתי וצבאיי כרוביי ואופניי ושרפיי אל ירע לבבכם בדבר הזה, שכל בני אדם כפרו בי ובמלכותי הגדולה, והלכו ועבדו ע"ז וסילקתי שכינתי מביניהם וכו'. וזה שנטלתי ביניהם מוכרח שבכולם הוא וכו'.

מאדם עד בהמה – אף הם השחיתו דרכם. דבר אחר הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא כלה מה צורך באלו. צ"ע דהא נשאר נח ובניו, וא"כ יש עדיין צורך בבהמות והחיות. ואולי מחמת שהם מעטים, אי"צ בכ"כ הרבה בהמות, וסגי במעט, כמו אותם שנכנסו לתיבה.

חידה

מעשה באדם בעל שדה ירקות, אשר בשנת מעשר שני לא היתה לו מטבע לחלל עליה, [וממילא מוכרח להפריש עשירית ולהשליך, באשר בעוה"ד אין לנו האפשרות לאוכלו בירושלים בקדושה]. איך יתכן עצה בשבילו לגרום שהירקות ישתייכו לשנה הקודמת [שנת מעשר עני], אע"פ שבירקות אזלינן בתר לקיטה.

'ובחרת בחיים'

רשימות מהנהגות ודברים שנשמעו מאדמו"ר מרן שה"ת זצ"ל

ברכת כהנים

ברכת הרעם בברכת כהנים

שאלוהו מה יעשה כהן כאשר שומע רעם באמצע ברכת כהנים, והשיב שיברך במחשבה.

ברכת כהנים מת"ח

שאלוהו אם יש לברכת כהנים מתלמיד חכם יותר מעלה. והשיב שיש בזה מעלה, כמו כל דבר שעדיף ת"ח.

אשמח מאוד בהערות ותגובות [השגת הגליון] בפל"י - 0533130380